

УДК 373.2.013.43:7

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ХУДОЖНІХ ЦІННОСТЕЙ У ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Житнік Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

ORCID: 0000-0003-2250-7251

E-mail: zhytnik_tetiana@mdpu.org.ua

У статті пропонуємо розгляд змісту Типової навчальної програми «Бесіди про мистецтво» (елементарного підрівня початкової мистецької школи), критеріїв оцінювання сформованості художніх цінностей у дітей старшого дошкільного віку, показників та характеристик їхніх досягнень. Методи дослідження: аналіз джерел з проблеми дослідження; узагальнення та систематизація методів діагностики сформованості художніх цінностей у дитини старшого дошкільного віку. Для елементарного підрівня початкової мистецької освіти доречно враховувати психофізіологічні особливості дитини та розвивально-ігровий характер вікового періоду як під час навчання, так і у процесі дослідження сформованості художніх цінностей.

Ключові слова: дошкільна педагогіка; мистецька освіта; естетичне виховання; художні цінності; дитина старшого дошкільного віку; критерії; рівні досягнень; візуальне мистецтво.

CRITERIA FOR EVALUATION OF THE LEVEL OF FORMATION OF ART VALUES IN A CHILD OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Zhytnik Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool Education and Social Work, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-2250-7251

E-mail: zhytnik_tetiana@mdpu.org.ua

The problem timeliness is caused by the need to form artistic values in older preschool children and insufficient methodological support aimed at educating the child's aesthetic values in art schools. A separate issue is an analysis of the artistic values formation in older preschoolers and the criteria for their evaluation.

There is a brief description of the standard curriculum content "Conversations about Art", purpose, organizational features, description of criteria for assessing the artistic values formation in older preschool children, a description of the achievements characteristics in acquaintance with artworks of "Conversations about Art", elementary level of primary art education in this research work. Research methods: study, analysis of psychological-pedagogical, philosophical and educational-methodical literature in order to determine the state and scientific substantiation of research problem; generalization and systematization of methods for diagnosing the formation of artistic values in the older preschool-age child, pedagogical analysis, the method of expert evaluation.

The content of the first-year study is aimed at acquainting the child with the art around us, during it, we

form in the older preschool-age child emotional and value attitude to art and introduce it to the artistic image in art. The content of the first-year study is divided into two modules: "Conversations about Art" and "Diversity of images in art". Each of these training modules has its own tasks and performance indicators. According to our research, the program aims to acquaint the child with the emotional and value of art, artistic image and language of expression during its creation in each of arts; formation of artistic values in older preschool children by means of visual art and synthesis of art in general. For the elementary level of primary art education, it is appropriate to take into account the psychophysiological characteristics of the child and the developmental and playful nature of learning.

Keywords: *pedagogy of preschool age; art education; aesthetic education; artistic values; senior preschool child; criteria; levels of achievement; visual arts.*

Посилення уваги до мистецької освіти та художнього виховання дитини, індивідуальний підхід та ґрунтовне вивчення індивідуальних особливостей дитини, її естетичних уподобань і смаків – важливе завдання, виконання якого забезпечить посилення індивідуального розвитку культури дошкільника та впливатиме на формування його художніх цінностей. Мистецтво, візуальне зокрема, являє собою цікавий та своєрідний процес для дитини старшого дошкільного віку, що допомагає їй передати свої почуття, враження про навколишню дійсність через власний емоційний стан. Аналізуючи стан науково-методичної вивченості досліджуваної проблеми, зокрема такий аспект, як організаційно-методичне забезпечення щодо діагностики критеріїв та показників сформованості естетичних, культурних, художніх цінностей у старших дошкільників, зауважуємо, що є необхідність детально дослідити наявне та проаналізувати його відповідність.

У нашому дослідженні актуальними є праці М. Каган, Л. Столович, С. Русової, які вивчали аспект естетичного ставлення до історичних цінностей людства; дослідження Є. Залкінд, В. Кардашова, Т. Тихомирової, які досліджували особливості естетичного сприйняття та його впливу на творчий розвиток дитини. Аналізуючи психолого-педагогічні дослідження, слід зазначити, що однієї теорії та точного наукового обґрунтування щодо особливостей естетичного ставлення до творів мистецтва дітей старшого дошкільного віку не існує. Вагомими для нашого дослідження є праці Ф. Барб-Галль, М. Бьорд, А. Гізер, О. Зосім, Т. Корнакової, В. Левенець, які вважають, що інтерес, зацікавленість до всього нового та психофізіологічні особливості дитини – це те, на що треба орієнтуватися під час її знайомства із творами мистецтва. Орієнтуючись на роботи А. Бакушинського, Л. Виготського, В. Кудрявцева, М. Поддякова та інших, які підтверджували наявність елементарного рівня естетичного ставлення у дитини, дійшли висновку, що для формування естетичного ставлення до середовища велике значення має сензитивний характер дошкільного періоду.

Метою дослідження є характеристика критеріїв оцінювання сформованості художніх цінностей у дітей старшого дошкільного віку, показників досягнень у процесі знайомства з творами мистецтва.

У змісті Типової навчальної програми з навчальної дисципліни «Бесіди про мистецтво» елементарного підрівня початкової мистецької освіти [10] ми орієнтуємося на взаємопов'язані аспекти. А саме: розвивальний – розвиток асоціативно-образного мислення, творчої активності, емоційного інтелекту; розвиток художньо-творчих здібностей та спонукання їхнього прояву і реалізації у творчій діяльності та у житті зокрема; розвиток уміння бачити особистості національного в контексті всесвітнього.

Виховний аспект: формування естетичної культури та духовного ставлення, художньої світоглядної орієнтації, чуттєво-емоційної сфери; формування художніх цінностей; розвиток емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, естетичної свідомості, зокрема досвіду, смаків та уподобань. Навчальний аспект: формування системи знань з історії мистецтва, враховуючи їхній синтез [6; 10].

Зміст навчального модуля «Бесіди про мистецтво» структурований таким чином, щоб розвивати у дитини асоціативне мислення, формувати емоційне сприйняття мистецтва, виховувати естетичний смак та художні цінності, вчити відтворювати сприйняте у власній художньо-творчій діяльності. Тематику та їхнє наповнення, на нашу думку, відповідають основній меті навчального модуля та враховують інтереси дитини старшого дошкільного віку.

Зміст навчального модуля «Розмаїття образів у мистецтві» структурований таким чином, щоб дитина зрозуміла, що таке художній образ у мистецтві та його значення під час відтворення сприйнятого; познайомити з видами мистецтва та їхньою виразною мовою.

Зупинимось детальніше на формах та засобах поточного і підсумкового контролю сформованості художніх цінностей у старших дошкільників (за Типовою навчальною програмою «Бесіди про мистецтво» (елементарного підрівня початкової мистецької школи)). Поточний контроль є оцінюванням досягнень дитини (учня/учениці) та дозволяє викладачу відстежувати особистісний розвиток дитини з опанування програми.

Поточний контроль здійснюється протягом навчального заняття, не переважуючи дитину домашніми завданнями, у формі: бесіди-опитування, активного діалогу, «малювання» рефератів, бліц-опитування, побудови асоціативного ряду, уроку-гри, уроку-презентації, уроку-подорожі, уроку-діалогу, уроку-обговорення, уроку-театралізованого дійства, уроку-демонстрації, творчої лабораторії тощо.

Рекомендована кількість заходів поточного контролю збігається з кількістю навчальних модулів. Кожен навчальний модуль містить нормативний зміст Типової навчальної програми, об'єднаний певною педагогічною метою (завданням) навчальної дисципліни і передбачає формування у дитини компетентностей з історії мистецтва. Елемент поточного контролю – аналіз помилок, допущених дитиною (учнем/ученицею), та конкретні вказівки для їхнього виправлення не розглядаються в першому семестрі вивчення дисципліни, але стають актуальними на подальших навчальних етапах елементарного підрівня.

Як зазначено Т. Корнаковою, І. Копилковською, Т. Тихомировою, «підсумковий контроль за рік здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень дитини (учня/учениці) у формі контрольного заходу, на якому перевіряється набуття ключових компетентностей» [10, с. 9; 12, с. 7]. Наприкінці першого року навчання проводиться контрольний захід. Такий перевідний іспит (табл. 1) «рекомендовано проводити як: вікторину за темами навчального/их модуля/лів, мистецьку лабораторію (з акцентом на конкретний вид мистецтва), квест (необхідно знайти картку з правильною відповіддю у навчальному класі), арт-детектив (пошук зображення, портрету, інструменту тощо), онлайн-чат/форум (обмін думками та враженнями) або на самостійний вибір викладача (зокрема, під час додаткових творчих, культурно-мистецьких заходів, у яких учні можуть брати участь)» [10, с. 9].

Таблиця 1

**Зміст і форми поточного та підсумкового контролю
з навчальної дисципліни
«Бесіди про мистецтво» першого року навчання**

Рік навчання	Програмні вимоги	
	1 семестр	2 семестр
1	Рекомендовано відповідно до тематики семестру: урок-подорож / урок-обговорення / урок-гра з наданням відповідей у формі «Я бачу... Я чую... Я відчуваю...» тощо	Рекомендовано відповідно до тематики семестру: квест / вікторина / урок-презентація / ігрові форми контролю якості знань.
2	Рекомендовано відповідно до тематики семестру: урок-театралізоване дійство / урок-демонстрація / ігрові форми контролю якості знань	Рекомендовано відповідно до тематики семестру: арт-детектив / вікторина / творча лабораторія / ігрові форми контролю якості знань.
	Комплексний іспит-співбесіда із виконанням творчого проєкту (наприклад: Творча лабораторія/Мистецька лабораторія)	

Підсумковий контроль результатів опанування Типової навчальної програми «Бесіди про мистецтво» на елементарному підрівні здійснюється у формі комплексного іспиту-співбесіди із виконанням творчого завдання. Діти самостійно або під керівництвом викладача обирають тему, варіанти її реалізації, уточнюють технологію реалізації творчого проєкту та створюють конспект/чернетку свого виступу. «Залежно від бажань і здібностей учнів реалізацію мистецького проєкту рекомендовано проводити у таких формах: театралізація обраного сюжету, малюнок або витвір декоративно-вжиткового мистецтва, виконання власної музичної або хореографічної композиції тощо. Презентація творчої роботи може бути як груповою, так і індивідуальною» [10, с. 10].

На підсумковому заході розгорнуто оприлюднюються власні думки щодо творчого проєкту (ідея, процес створення, кінцевий результат). Виступ може супроводжуватися роз'яснювальними (наочними, демонстраційними) матеріалами (зразками, аудіовізуальними прикладами), які розкривають шлях досягнення цієї думки дитиною. Мистецький проєкт виконується у межах навчальних годин останнього модуля першого року навчання.

Нижче наведені зразки Свідоцтва досягнень з навчальної дисципліни «Бесіди про мистецтво» для дітей старшого дошкільного віку за кожним з навчальних модулів. «Досягнення оцінюються за відповідною шкалою балів (наприклад, високий рівень досягнень «має значні успіхи» дорівнює 10–12 балам)» [11, с. 8; 12, с. 18]. Рекомендовані критерії оцінювання (характеристики особистих досягнень) відповідають результатам навчання, п'ять з них є універсальними для всіх навчальних модулів (у тексті позначені курсивом) (табл. 2; табл. 3). Запропоновані критерії оцінювання творчих завдань дітей старшого дошкільного віку (учня/учениці) дозволяють визначити рівень їхніх досягнень за результатами навчання за Типовою навчальною програмою «Бесіди про мистецтво» елементарного підрівня початкової мистецької освіти [10].

Таблиця 2

**Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни
«Бесіди про мистецтво» першого року навчання
(навчальний модуль 1.1)**

Характеристика особистих досягнень учня/учениці	Високий 10–12 балів	Достатній 7–9 балів	Середній 4–6 балів	Початковий 1–3 бали
<i>Виявляє інтерес до мистецтва, проявляє активність під час уроку</i>				
<i>Розрізняє естетичні категорії «прекрасне» та «потворне», пояснює їх, враховуючи мовленнєві особливості та власний активний словник</i>				
<i>Розрізняє види мистецтв та вмів визначати їх</i>				
<i>Відтворює свої відчуття завдяки застосуванню асоціативно-образного мислення</i>				
<i>Називає виражальні засоби, використані у процесі творення</i>				
<i>Демонструє емоційно-оцінювальне ставлення до творів мистецтва.</i>				
<i>Знає та застосовує художню мистецьку термінологію під час уроку</i>				
<i>Розуміє роль казкового твору та його задуму, називає образи героїв, які відтворенні засобами різних видів мистецтва</i>				
<i>Знає видатних митців та твори в різних видах мистецтв</i>				
<i>Проявляє самостійність під час опрацювання навчального матеріалу</i>				
<i>Спілкується на теми мистецтва в межах Типової навчальної програми державною мовою</i>				
<i>Бере участь у мистецьких заходах. Знає правила поведінки під час мистецьких заходів</i>				

Навчальні досягнення дитини старшого дошкільного віку (учня/учениці на першому році навчання на елементарному підрівні початкової мистецької школи) **пропонуємо оцінювати за допомогою системи «з чотирьох рівнів**: “має значні успіхи” – високий рівень; “демонструє помітний прогрес” – достатній рівень; “досягає результату за допомогою вчителя” – середній рівень; “ще потребує уваги і допомоги” – початковий рівень. Бальне оцінювання передбачає поділ досягнутих результатів на 4 рівні: початковий (1–3 бали); середній (4–6 балів); достатній (7–9 балів); високий (10–12 балів)» [11, с. 8–9; 12, с. 19].

Важливо зазначити, що акцент при оцінюванні рівня досягнення дитиною ми робимо на з’ясуванні розвитку естетичних вражень, потреб та інтересу до творів мистецтва, емоційності знайомства з об’єктами мистецтва. «У процесі сприймання естетичного (художнього) об’єкта дитина може здобути знання про засоби творчості, шляхи виникнення творчого продукту, причому інформація про безпосередній процес творчості не вербально описана, а закодована у самому продукту творчості» [5, с. 167].

Таблиця 3

**Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни
«Бесіди про мистецтво» першого року навчання
(навчальний модуль 1.2)**

Характеристика особистих досягнень учня/учениці	Високий рівень 10–12 балів	Достатній рівень 7–9 балів	Середній рівень 4–6 балів	Початковий рівень 1–3 бали
<i>Виявляє інтерес до мистецтва, проявляє активність під час уроку</i>				
Розрізняє асоціативні образи рослинного та тваринного світів, пір року, станів природи. Називає виражальні засоби використані у процесі творення				
Розуміє поняття «художній образ», особливості його проявів у різних видах мистецтв та виділяє спільне				
Розрізняє емоції, настрої та почуття, відтворені у різних творах мистецтва				
<i>Демонструє емоційно-оцінювальне ставлення до творів мистецтва</i>				
<i>Знає та застосовує художню мистецьку термінологію під час уроку</i>				
Описує (враховуючи власний активний словниковий запас) зображення людини та співвідносить їхній характер/прояви/стани з використаними виражальними засобами				
Демонструє розуміння стилістичної єдності в поєднанні різних видів мистецтв				
Знає твори митців та наводить приклади				
<i>Проявляє самостійність під час опрацювання навчального матеріалу</i>				
<i>Спілкується на теми мистецтва в межах Типової навчальної програми державною мовою</i>				
<i>Бере участь у мистецьких заходах. Знає правила поведінки під час мистецьких заходів</i>				

Реалізація змісту навчання Типової навчальної програми «Бесіди про мистецтво» (елементарний підрівень початкової мистецької школи) передбачає послідовне набуття дитиною старшого дошкільного віку таких компетентностей: загальної інтегрованої; загальної мистецької; мистецько-теоретичної; компетентності колективної взаємодії в мистецтві та публічного мистецького виступу (soft skills). Набуття компетентностей спрямовується на:

- сформованість інтересу до мистецтва, зокрема образотворчого, мистецтва музики, танцю та театру;
- сформованість внутрішньої емоційної потреби у спілкуванні з мистецтвом шляхом долучення дитини до дослідження об'єктів мистецтва;
- сформованість художніх цінностей, зокрема шляхом знайомства та включення/занурення дитини до процесу милування/розглядання/рефлексії творами мистецтва;

- уміння мати свою точку зору/естетичні смаки та ідеали, відстоювати свої естетичні уподобання, використовуючи словниковий запас, згідно зі своїм віком та психофізичним розвитком, розумінням відчуття прекрасного;
- розвиток творчих здібностей, асоціативно-художнього мислення, художньо-творчої активності, уяви, фантазії;
- засвоєння базових знань з історії мистецтва, основних понять з історії мистецтва, поняття про художній образ, види та жанри у мистецтві як основу збагачення естетичного досвіду;
- опанування інформації про твори мистецтва різних стилів та їхніх авторів з метою збагачення естетичного досвіду та розбудження у дитини здатності насолоджуватися мистецтвом, зокрема візуальним.

У перспективі вважаємо актуальним вивчення закордонного та вітчизняного досвіду з питань критеріїв, показників, методів дослідження стану сформованості культурних, художніх цінностей дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва, зокрема візуального, враховуючи регіональний аспект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво. Львів: Вид-во Старого Лева, 2018. 172 с.
2. Бьорд М. Зоряна ніч Ван Гога. Історія мистецтва для дітей. Київ: Nebo Booklab Publishing, 2018. 336 с.
3. Гізер А. Знайомство з мистецтвом для дітей. Харків: Vivat, 2019. 96 с.
4. Зосім О. Л., Копилковська І. В., Левенець В. С. Розминка з предметів «Музична література» та «Історія образотворчого мистецтва» у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах: дидактичні матеріали для слухачів Інституту публічного управління та кадрової політики: навч. видання. Київ: НАКККіМ, 2016. 68 с.
5. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: монографія. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок «Мелітопольської міської друкарні». 2007. 266 с.
6. Концепція сучасної мистецької школи: Наказ Міністерства культури України [від 20 грудня 2017 р. № 1433]. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245318404&cat_id=244931905 (дата звернення: 19.10.2021).
7. Корнакова Т. М. Початковий курс історії мистецтв: навч. посіб. Зошити 1–4. Київ: ДАКККіМ, 2005. 135 с.
8. Майстри живопису: ілюстрована енциклопедія / уклад. О. М. Галей. Київ: ДВ «Преса України», 2013. 383 с.
9. Про затвердження Положення про мистецьку школу: Наказ Міністерства культури України [від 09 серпня 2018 року № 686] URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32456.html (дата звернення: 19.10.2021).
10. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Бесіди про мистецтво» елементарного підрівня початкової мистецької освіти / уклад. Т. С. Житнік та ін. Київ, 2020. 75 с. URL: http://arts-library.com.ua/bitstream/123456789/544/3/%D0%A2%D0%9D%D0%9F_%D0%91%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf (дата звернення: 22.10.2021).
11. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Танець» елементарного підрівня початкової мистецької освіти / уклад. Р. Самойленко та ін. Київ. 2019. 21 с. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/NP_ELEMENT_TANETS.pdf (дата звернення: 21.10.2021).
12. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Хор (клас хорового співу хорового відділення)» елементарного підрівня початкової мистецької освіти / уклад. О. Грисюк та ін. Київ. 2020. 22 с. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/tnp_hor-klas-horovogo-spivu-horovogo-viddilennya.pdf (дата звернення: 22.10.2021).

REFERENCES

1. Barb-Hall, F. (2018). Yak rozmovliaty z ditmy pro mystetstvo. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].
2. Bord, M. (2018). Zoriana nich Van Hoha. Istoriia mystetstva dlia ditei. Kyiv: Nebo Booklab Publishing [in Ukrainian].
3. Hizer, A. (2019). Znaiomstvo z mystetstvom dlia ditei. Kharkiv: Vivat [in Ukrainian].
4. Zosim, O. L., Kopylkovska, I. V., Levenets, V. S. (2016). Rozmynka z predmetiv "Muzychna literature" ta "Istoriia obrazotvorchoho mystetstva" u pochatkovykh spetsializovanykh mystetskykh navchalnykh zakladakh. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
5. Kardashov, V. M. (2007). Khudozhno-tvorchyi rozvytok osobystosti: teoretychnyi ta metodychnyi vymir. Melitopol: TOV "Vydavnychiy budynok "Melitopolskoi miskoi drukarni" [in Ukrainian].
6. Kontseptsiia suchasnoi mystetskoi shkoly: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 20.12.2017 r. № 1433. (2017). URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245318404&cat_id=244931905 [in Ukrainian].
7. Kornakova, T. M. (2005). Pochatkovyi kurs istorii mystetstv. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].
8. Maistry zhyvopysu: iliustrovana entsyklopediia. O. M. Halei (Ed.). (2013). Kyiv: DV "Presa Ukrainy" [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro mystetsku shkolu: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 09.08.2018 r. № 686. (2018). URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE32456.html [in Ukrainian].
10. Typova navchalna prohrama z navchalnoi dystsypliny "Besidy pro mystetstvo" elementarnoho pidrivnia pochatkovoï mystetskoi osvity. (2020). Kyiv. URL: http://arts-library.com.ua/bitstream/123456789/544/3/%D0%A2%D0%9D%D0%9F_%D0%91%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf [in Ukrainian].
11. Typova navchalna prohrama z navchalnoi dystsypliny "Tanets" elementarnoho pidrivnia pochatkovoï mystetskoi osvity. R. Samoilenko (Ed.). (2019). Kyiv. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/NP_ELEMENT_TANETS.pdf [in Ukrainian].
12. Typova navchalna prohrama z navchalnoi dystsypliny "Khor (klas khorovoho spivu khorovoho viddilennia)" elementarnoho pidrivnia pochatkovoï mystetskoi osvity. O. Hrysiuk (Ed.). (2020). Kyiv. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/tnp_hor-klas-horovogo-spivu-horovogo-viddilennya.pdf [in Ukrainian].